

D. W. FISHER, W. W. MORGAN. *Modifications and Preservation of Existing Dental Restorations*. 208 pag., 340 afb. Quintessence Publishing Co., Inc. Chicago, Berlin, London, São Paulo, Hong Kong, Tokyo, 1987 Prijs \$ 62,—. ISBN 0 86715 131 5.

Met grote regelmaat wordt de algemeen-practicus voor het probleem gesteld een oplossing te bieden, wanneer restauraties in de mond gebreken gaan vertonen. Er zijn vele redenen aan te geven waarom een volledige vervanging niet altijd voor de hand ligt. De tandarts dient dan te beschikken over een grote mate van inventiviteit om steeds weer een aangepaste correctie of reparatie te bedenken van voldoende kwaliteit.

Het is de verdienste van de auteurs dat zij ook oog hebben voor dit aspect van de praktijkvoering. Ieder hoofdstuk van het boek houdt zich bezig met een specifiek klinisch probleem zoals: het verwijderen van bestaande restauraties, het vervangen van porseleinen brugdelen of facings, het aanbrengen van kronen op pijlerelementen van bestaande frameprothesen, cariës onder kroonranden, reparaties aan frameprothesen en zo meer.

Vele practici die dit nuttige boek raadplegen of doorstuderen zullen momenten van herkenning ervaren en wat meer is, geconfronteerd worden met oplossingen waaraan zij zelf nog niet gedacht hadden. Zij zullen zich afvragen waarom dit boek niet veel eerder geschreven werd.

L. J. A. van Schijndel, Utrecht

J. VAN DEN HEUVEL, C. DE PUTTER, G. BERING, T. FOLMER, A. GREVERS, J. W. A. WOLF. *Toepassing van tandheelkundige implantaten*. Een aanzet tot consensus in de Nederlandse implantologie. 68 pag. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn 1987. Prijs f 12,50. ISBN 90 6065 140 5.

Een initiatief genomen door de afdeling 't Gooi en Omstreken' der NMT heeft, mede door een donatie, geleid tot het tot stand komen van deze uitgave. Als doel was gesteld, dat deze uitgave de professie van dienst zou kunnen zijn bij het beoordelen van de mogelijkheden en onmogelijkheden in de tandheelkundige implantologie.

Op systematische wijze wordt achtereenvolgens ingegaan op de onderdelen die van belang zijn bij het thema implantologie. Dit zijn: de algemene problematiek en karakteristiek van tandheelkundige im-

plantaten; de rol van de patiënt, met name voor wat betreft het indicatiegebied; het aandeel van de tandarts in dit geheel en de diverse typen implantaten. Nadat aan het eind van het boekje een kort overzicht is gegeven van de op het moment van uitgave beschikbare implantaten, wordt afgesloten met het trekken van een aantal conclusies en worden er enkele aanbevelingen gedaan.

In tegenstelling tot de gehoorde kritiek, als zou deze uitgave de tandarts niets wijzer maken, meen ik dat het boekje wel aan de oorspronkelijke doelstelling beantwoordt. Immers op een vrij neutrale toon wordt, weliswaar zeer beknopt, ingegaan op aspecten die in de tandheelkundige implantologie spelen. Door deze aspecten tegen elkaar af te wegen zal de tandarts zelf een oordeel dienen te vormen. Misschien ligt hier de bron van de gehoorde kritiek, omdat mogelijk menigeen liever een uitgave had gezien, waarin werd aangegeven wat men moet doen of laten in deze materie en welk type implantaat bij voorbeeld gebruikt dient te worden. Gelukkig is dit niet gebeurd. Er wordt beknopte informatie gegeven, aangevuld met enkele overwegingen, aan de hand waarvan de tandarts, na verder aanvullende kennis te hebben opgedaan, zelf kan oordelen.

T. B. F. M. Gelhard, Roden

J.L. HIATT, L.P. GARTNER. *Textbook of head and neck anatomy*. 2e druk, 383 pag. Williams & Wilkins, Baltimore, London, Los Angeles, Sydney 1987. Prijs \$ 31,—. ISBN 0 683 03975 X.

Aan het vrij respectabele aantal boeken over de anatomie van hoofd en hals, dat tot dusver vooral in de Angelsaksische wereld is verschenen, is nu een tweede druk van Hyatt en Gartner's 'Textbook of head and neck anatomy' toegevoegd. Het gaat hier niet om een naslagwerk, maar om een samenvatting van datgene wat de tandheerkunde-student van de anatomie (van hoofd en hals) zou moeten weten. Het biedt behalve (te) korte inleidende hoofdstukken, zowel de embryologie als de anatomie van hoofd en hals. Nu is er op zich niets tegen een korte tekst, maar dit boek bevat zowel op tekst- als op illustratiegebied geen greintje originaliteit.

De opbouw van de tekst is gemengd systematisch- en topografisch-anatomisch en gaat geheel voorbij aan meer recente inzichten op het gebied van de craniofaciale groei en de functionele anatomie.

De illustraties, vooral de zwart-wit-te-

keningen, missen het driedimensionele aspect dat voor de studenten zo belangrijk is om de anatomie in de vingers te krijgen. Achttien pagina's schedelfoto's en tekeningen laten minder van de ruimtelijke bouw van de schedel zien, dan enkele pagina's uit het boek van Sobotta. In feite is deze anatomie van hoofd en hals een mager aftreksel van datgene wat in de goede medisch-anatomische leerboeken kan worden gevonden. Voor dezelfde prijs heeft men dan wel de rest van het lichaam erbij!

Een boek als dit heeft bestaansrecht wanneer recht wordt gedaan aan specifieke tandheelkundige aspecten van de anatomie, zoals lip-, kaak- en gehemelte-spleten, radiografische (inclusief CT) anatomie, ook van de processus alveolaris, bouw en functie van het kaakgewricht en de kauwspieren, innervatie van gebitselementen enz. Juist op dit gebied wordt vrijwel niets van belang geboden.

Wie een leerboek op het gebied van de anatomie van hoofd en hals wil aanschaffen, kan nog steeds het beste Sicher en du Brul's 'Oral Anatomy' of Johnson en Moore's 'Anatomy for Dental Students' kopen; die boeken geven ook een betere inleiding tot de lichaamsanatomie.

Wil men ruimtelijk inzicht, dan zijn algemene atlassen – zoals die van Sobotta en Pernkopf – ideaal. Het allerbeste (en voor het gebodende goedkoopste) algemene naslagwerk, dat bovendien goede illustraties bevat, blijft Gray's 'Anatomy'.

W. A. Weijts, Amsterdam

R. HOPKINS. *A Colour Atlas of Preprosthetic Oral Surgery*. 193 pag. Wolfe Medical Publications Limited, London 1987. Prijs £ 30,—. ISBN 0 7234 1049 6.

Deze schitterend uitgevoerde kleurenatlas geeft een uitstekend overzicht van de gangbare chirurgische procedures om de tandeloze, geresorbeerde kaak geschikt te maken voor het dragen van een prothese. Systematisch en buitengewoon duidelijk worden de kleine en grotere ingrepen in woord en beeld uiteen gezet, waarbij stap voor stap de techniek wordt toegelicht. De kwaliteit van de afbeeldingen is uitzonderlijk goed, hetgeen zowel geldt voor de kleurenfoto's alsook voor de tekeningen.

Voor de algemeen-practicus en tandarts-prothetist zullen vooral de hoofdstukken over de kleinere correcties van belang kunnen zijn, zoals correcties van exostosen, frenectomieën, elimineren van ondersnijdingen etc. Kaakchirurgen zullen voor-

al profiteren van de beschrijving van de verschillende vestibulumplastieken en verhogingsosteotomieën.

De enige kritiek die men op deze atlas zou kunnen hebben, is dat de auteur vrijwel uitsluitend zijn eigen voorkeursoperaties beschrijft, terwijl bovendien sommige ingrepen enigszins ouderwets aandoen. De positieve indruk overweegt echter, en dit boek kan dan ook van harte worden aanbevolen aan iedereen die te maken heeft met prothetische chirurgie.

P. J. W. Stoelinga, Arnhem

F. MONGINI. Das stomatognathe System. Funktion, Dysfunktion und Rehabilitation. 373 pag., 452 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1987. Prijs DM 158,00. ISBN 3 87652 495 4.

Dit boek is een vertaling in het Duits van de Engelse versie die eveneens werd besproken (Ned Tijdschr Tandheelkd 1985; 92: 492). De vertaling is zo letterlijk, dat de drukfouten in de literatuurlijst bij hoofdstuk 9 ook in deze uitgave voorkomen.

Ook dit boek is prettig leesbaar, dank zij de vele verduidelijkende afbeeldingen, waarin echter kleur node wordt gemist. Het grote aantal onderwerpen en de duidelijkheid en bondigheid waarmee ze worden besproken, maken dat het boek van harte wordt aanbevolen.

A. S. H. Duinkerke, Eelde

NVVTA. Hygiëne in de tandartspraktijk. Aidssymposium en Najaarsvergadering. 72 pag. Nederlandse vereniging van Tandartsen, Maarsbergen 1987. Syllabus. ISBN 90 711 8203 7.

Als gevolg van de AIDS-problematiek staat de hygiëne in de tandartspraktijk de laatste tijd volop in de belangstelling. In de tandartspraktijk kunnen vele soorten infecties worden overgedragen. Er moet dus altijd rekening worden gehouden met het risico van besmetting. De tandarts is verantwoordelijk voor de gezondheid van zijn patiënten, zijn eigen gezondheid en die van mondhygiëniste, assistente en tandtechnici. Handhaven van een juist hygiëneregime vergt inzicht in de risico's van besmetting en infectie en in de hygiënische maatregelen die in dit verband moeten worden getroffen.

In deze syllabus, een coproductie van de Nederlandse Vereniging van Tandartsen en de Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde, zijn de volgende voordrachten, gehouden op 8 mei en 2 oktober 1987, opgenomen: Besmetting en infectie, Wel of geen ontsteking, Aids in

de tandheelkunde, Mondaandoeningen bij besmetting met HIV, Risico's en hygiëne: gewogen en overwogen, Hoe moeilijk is hygiëne? en Praktijkreorganisatie ter bevordering van hygiënische maatregelen.

Doelstelling van de gezamenlijk opgezette bijeenkomsten in mei en oktober '87 was de algemeen-practicus voldoende informatie te verstrekken over hoe een verantwoord hygiëneregime kan worden doorgevoerd. Jammer, dat juist gezien deze doelstelling, geen aandacht is besteed aan uitrustingsindeling van de behandelkamer, ontwerp en uitvoering van de unit en het instrumentarium.

A. C. M. van de Poel, Winsum

ONDER REDACTIE VAN W. A. M. VANDER KWAST EN A. W. CARLÉE. Mondheelkunde voor arts en tandarts. Een bundel artikelen uit het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde. 288 pag. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht/Antwerpen 1987. Prijs f 45,—. ISBN 90 313 08897.

'Als een arts in de mond kijkt, weet hij niet wat hij ziet'. Deze aan een proefschrift ontleende stelling was mede aanleiding om een aantal artikelen in een boek te bundelen, die tot aanvullende scholing van de arts in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde verschenen. De oudste publicatie dateert van 1970, het merendeel stamt uit de jaren tachtig. De artikelen zijn niet in chronologische volgorde opgenomen maar gerubriceerd in een negental hoofdstukken. Ook uit de Vraag en Antwoord-rubriek van bovengenoemd tijdschrift zijn onderwerpen overgenomen. De titels van de hoofdstukken zijn achtereenvolgens: Oncologie – Slijmvliesafwijkingen – Speekselklieren – Traumatologie – Het Temperomandibulaire Gewricht – Het Gebit – Aangeboren en Aanverwante Afwijkingen – Ontstekingen en ten slotte Diversen.

Naar de mening van A. J. Dunning, voorzitter van de hoofdredactie van het N. T. v. G., behoort de mond tot een randgebied van de geneeskunde, waar arts en tandarts elkaar ontmoeten en informatie dienen uit te wisselen. Vanuit de optiek van de arts is dit zeker het geval. Voor de tandarts is het interessant te vernemen welke kennis hier een rol speelt. Dat de bijdragen 'de niet-gespecialiseerde lezer een overzicht van de mondheelkunde van vandaag kunnen bieden' lijkt wat pretentius. Dat echter gedurende de laatste decennia in het N.T.v.G. toch een relatief groot aantal publicaties over dit 'randgebied' zijn opgenomen verdient grote waardering en zal zeker bijdragen tot een beter onderling begrip.

Zoals de titel van het boekwerk al aan-

geeft verwachten de samenstellers dat de inhoud ook voor de tandarts van belang zal zijn. Dit is zeker het geval: zij het, dat niet verwacht mag worden hier een volledig handboek aan te treffen. Met een variant op de aanhef van deze recensie zou de stelling te verdedigen zijn dat ook een tandarts, die in de mond kijkt, soms niet weet wat hij ziet. Het toegevoegde register vergroot de toegankelijkheid tot de veelheid van de geboden casuïstiek.

De term 'AIDS' komt niet voor. Een specifiek aan dit onderwerp gewijd artikel wordt node gemist.

L. J. A. van Schijndel, Utrecht

ONDER REDACTIE VAN A. Ph. VIS-SER EN W. F. M. DE HAES. Angst en gezondheidsvoorlichting en -opvoeding (G.V.O.). 124 pag. VU Boekhandel/Uitgeverij b.v., Amsterdam 1987. Prijs f 27,50. ISBN 90 6256 300 7.

In dit boek worden relaties tussen angst, voorlichting en gedrag besproken. Voor de tandarts zijn niet alle hoofdstukken even interessant, maar al bladerende en lezende wordt veel waardevolle informatie opgedaan.

In hoofdstuk 1 wordt door een patiënte, bij wie een borstamputatie moest plaatsvinden, op schokkende wijze verhaald hoe haar emoties nauwelijks weerklank vonden bij de medische hulpverleners: het is één noodkreet om empathie. Het verhaal is 'vertaalbaar' naar de tandheelkundige situatie. Een van de aspecten van G.V.O. is patiëntenbegeleiding, het steun verlenen tegen de psychische belasting, die met (preventie van) ziekte en medische ingrepen gepaard gaat.

Hoofdstuk 2 is gericht op de rol van angst bij gedragsverandering door voorlichting. Enerzijds wordt de vraag gesteld of en hoe angst mag worden gebruikt om gezondheidsgedrag te bevorderen, anderzijds hoe ongewenste angst kan worden verminderd. Er wordt aandacht besteed aan onder andere de complexe relatie tussen houding, intentie tot gedrag en het feitelijke gedrag. Hierin zou effectiviteit van gedragsverandering van veel belang kunnen zijn: helpt stoppen met roken nog als men dat al 30 jaar doet? De vraag wordt opgeworpen of bedreigende voorlichting tot (gewenste) gedragsverandering leidt, dan wel tot angstcontrole; het eerste is waarschijnlijk het geval.

In hoofdstuk 3 wordt aandacht besteed aan diverse modellen voor gezondheidsvoorlichting. De auteur van dit deel acht dit noodzakelijk omdat gebrek aan kennis over G.V.O. onnodig tot 'trial en error'-procedures heeft geleid. De neiging angst te verminderen zou een krachtige motivatie voor gedragsverandering kunnen zijn,

maar het zou ook tot vermijdingsgedrag kunnen leiden. Tegenwoordig ligt het accent meer op cognities dan op angst, onder andere op het 'Health Belief Model'.

Hoofdstuk 4 handelt over angst bij en voorlichting aan ziekenhuispatiënten. Men blijkt met name ontevreden over de kwaliteit van de voorlichting. Tevredenheid over de voorlichting vermindert de angst. De ziekenhuisorganisatie kan een belemmerende factor zijn. Men moet rekening houden met de individualiteit van de patiënt, reden waarom (cognitieve) schriftelijke voorlichting minder gelukkig is.

In hoofdstuk 5 wordt gesproken over CARA-patiënten. En tot slot, in hoofdstuk 6, komt de angst van kinderen voor onder andere tandheelkundige behandeling ter sprake. Onderscheiden worden verwachtingsangst, angst in de wachtkamer en in de spreekkamer. De sfeer in de wachtkamer, met ontbrekende afleidingsmogelijkheden en met een accent op privacy, blijkt een belangrijke factor. In de spreekkamer wordt het belang van de persoonlijkheid van de behandelaar benadrukt: eerlijkheid, een persoonlijke en serieuze benadering en een vleugje humor zijn aan te bevelen.

Het boekje is eenvoudig uitgegeven en het bevat een aantal, soms ergerlijke, tikfouten, maar daar staat een lage prijs tegenover. Voor de tandarts die wars is van theorieën niet zo boeiend.

A. H. B. Schuurs, Amsterdam

G. J. VAN WIGGEN. In meer eerbare banen. De ontwikkeling van het tandheelkundig beroep in Nederland van 1865-1940. 363 pag. Rodopi, Amsterdam 1987. Prijs f 65,—. ISBN 90 6203 760 7.

Zoals de subtitel aangeeft wordt in dit unieke boek verslag gedaan van een geschiedkundig onderzoek naar de ontwikkeling van het tandheelkundig beroep. Voor goed begrip, de titel zelf stamt van een uitspraak van Dr. Th. Dentz en met 'in meer eerbare banen' doelt hij op zijn brandend verlangen zijn professie in meer wetenschappelijke banen te brengen. Geschiedkundige publikaties over de tandheelkunde zijn schaars in dit land. Het mag dan ook bewondering wekken dat een tandarts, dus geen beroepshistoricus, zijn promotieonderzoek op dit gebied van wetenschap heeft gericht. Dit boek vormt dan ook de handelseditie van het proefschrift. Het werk beschrijft een periode van 75 jaar

waarbinnen de emancipatie van het beroep en de ontwikkeling zich tot een geaccepteerde professie heeft voltrokken.

De dissertatie is ingedeeld in zes hoofdstukken. De inhoud bestaat uit een inleiding, de voorgeschiedenis, de verzelfstandiging van het beroep, de strijd om het werkgebied binnen de samenleving, het onderwijs en de veranderingen in de praktijk. Deze zes hoofdonderwerpen vormen boeiende lectuur ook voor niet historisch geschoolden zoals de tandarts. Immers binnen de opleidingen is aan de geschiedenis van het beroep een weinig royale plaats ingeruimd. Reden te meer waarom dit uitzonderlijke boek een brede verspreiding verdient. In feite zou het in geen boekenkast mogen ontbreken. Het kennen van de geschiedenis van het eigen beroep is een noodzaak; zonder die kennis ontbreekt bij de beoefenaar ieder inzicht in zijn wortels in de samenleving. Daarbij komt dat ondanks de overvloed aan feitenmateriaal toch een goed leesbaar boek is ontstaan.

Het lezen van dit werk doet verlangen uitzien naar een vervolg. De ware caesuur in de ontwikkelingsgeschiedenis van het beroep valt samen met de onderwijshervorming van 1947. Toen eerst was het punt bereikt waar vanaf de negentiende eeuw naar was uitgezien. De afsluiting met het jaar, waarin dit land bij de Tweede Wereldoorlog betrokken werd, is misschien begrijpelijk, doch doet wat kunstmatig aan. De periode 1945-1947 vormt een onmisbare afronding van dit boek. De getuigen van dat zorgvolle tijdperk zijn nog te raadplegen. De tijd evenwel dringt. Deze geschiedschrijving is niet alleen die van de tandheelkundige professie maar eveneens noodzakelijkerwijs die van de Utrechtse opleiding, waaraan in dit jaar 1988 een definitief einde zal komen. Daarom zal ook de periode 1947-1988 een kritische beschrijving verdienen: het einde van meer eerbare banen? De auteur is nog lang niet klaar.

L. J. A. van Schijndel, Utrecht

W. R. TYLDESLEY. Mondheelkunde in Beeld: een diagnostische toets. 126 pag., 200 afb. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn 1987. Prijs f 49,50. ISBN 90 6065 148 0.

Met de karakterisering 'een plaatjesboek in zakformaat' lijkt alles afdoende gezegd. Hiermee te volstaan, doet onrecht aan de inhoud. In ruim honderd bladzijden met

daarop 200 uitstekende kleurillustraties heeft de lezer een genummerd overzicht van de slijmvliesafwijkingen in de mond. Een aantal vragen vormt het onderschrift. De laatste 25 pagina's zijn gevuld met de corresponderende antwoorden benevens een register. Het geheel vormt een zeer nuttig repetitorium, waarmee de practicus zijn kennis op dit gebied kan toetsen en aanvullen. De prijs mag geen bezwaar vormen.

L. J. A. Van Schijndel, Utrecht

AANGEBODEN RECENSIE - EXEMPLAREN

1. ONDER REDACTIE VAN A. J. C. HUFFSTADT, P. H. M. SPAUWEN, G. S. HAVINGA, J. BERGSTRA. Schisis. Multidisciplinaire benadering. 196 pag. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn, Brussel, 1987. Prijs f 65,—. ISBN 90 6016 816 X.

2. H. W. KERSTEN. Leakage of root fillings. An in vitro evaluation. 70 pag. Academisch proefschrift, Universiteit van Amsterdam, 1988.

3. R. MARXKORS, H. MEINERS. Taschenbuch der zahnärztlichen Werkstoffkunde. 291 pag., 152 afb., 9 tab. Derde herziene druk. Carl Hanser Verlag, München 1988. Prijs DM 38,—. ISBN 3 446 14995 3.

4. R. MARXKORS. Funktioneller Zahnersatz. Zweckmäßige prothetische Versorgung. 168 pag., 162 afb. Derde herziene druk. Carl Hanser Verlag, München 1988. Prijs DM 98,—. ISBN 3 446 14940 6.

5. Th. RAKOSI. Atlas und Anleitung zur praktischen Fernröntgenanalyse. 304 pag., 262 afb. Tweede herziene druk. Carl Hanser Verlag, München 1988. Prijs DM 228,—. ISBN 3 446 14939 2.

6. L. E. SMEELE. Verbindingen tussen het middenoor en het kaakgewricht. Ontogenese en morfologie bij enkele zoogdieren. 104 pag. Academisch proefschrift, rijksuniversiteit te Utrecht, 1988.

7. W. D. NOORDA. The artificial mouth. A model for plaque and caries research. 100 pag. Academisch proefschrift, rijksuniversiteit te Groningen, 1988.